

Budaházi 70

Pesti Vigadó, 2024. július 11. – szeptember 15.

Az élet úgy hozta, hogy én nyithattam meg Budaházi Tibor képzőművész ötvenéves alkotói pályáját jubiláló kiállításait Zalaegerszegen, Szombathelyen, Érden, s legutóbb Budapesten, a Pesti Vigadó épületében.

Ám ha már számolgatunk, megállapíthatjuk, hogy a festészetben, grafikában, tárgy-, könyv- és installáció-művészetben egyaránt jeleskedő kiváló mester ma már több évszűt tehetne életmértékének magyarországi, mint romániai, azaz erdélyi, szorosabban véve partiumi, jelesül kőszegremetei és szatmárnémeti serpenyőjébe. Tudniillik Budaházi Tibor olyan indájú fa szülőföldjétől messze hajló, ereszkedő ágának újabb gyökérverése és hajtása, amelynek második virágzása sokkal pompásabb, lombja és koronája jóval nagyobbra nőtt a régi, az egykorvolt csemetéénél. Vagy, ha kicsit stílszerűbbek szeretnénk lenni, inkább szőlőtövet és vesszejét kellene emlegetnünk, finoman érzékeltetve azt a tényt, hogy Budaházi művészete az idők során egyre inkább szakrális jelleget öltött, mi több, keresztényi vonásokat vett fel, eljutva egészen az ikonikusságig, alkotói magatartásában és folyamataiban pedig a szerzetesi szorgalomtól az összpontosításon át a kontemplációig, valamint a zsolozsmás jelkép-repetíciókig. Ezt az észlelésünket az a tény is megerősíti, hogy művésznünk rendszeres résztvevője a kecskeméti Kortárs Keresztény Ikonográfiai Biennálénak, amelyekről már több rangos díjat is elhozott.

Függetlenül attól, hogy Budaházi Tibor hetvenéves, azt a munkacímét adhatnám írásomnak, hogy: íme, hiánytalan predesztinációval megszülettek, megvalósultak a festett, rajzolt, tárgyasított, installált és rétegesített lírai „emlékezés”, „emlékkeltés” és „elmélkedés” személyre szabott jelhalmozó emlékművei.

Mert az emlékezés olyan, mint egy nagy ívű hálövetés, amelynek örökkön málló hálónovas az eredménye. Bővebben kifejtve! Múlt időnk folyamterein ladikázva, tudat-tengereink fölött hajózva, bolyongva, a gazdag halfogas reményében bizakodva elhajítjuk az emlékezés szétterülő, repülő koordinátahálóját, hálószerű összekapaszkodását, követjük annak lassan ereszkedő, lyukacsos alámerülését, majd innen a mélyből, a fenékről törekszünk a felszínre húzni ezt a súlyoktól nehezülő, terhektől feszülő, szakadozó, foszladozó hálót, hogy a csillámló habok tetején halpikkelyek képében táncolva megláthassuk végre a művet mindig elillanni kész, látszólag mindig meg-

ragadható, ám a valóságban mindig megfoghatatlan eredményét.

Ezzel párhuzamosan az emlékkeltés mindig jelfelműtatás és jelisméltés is egyben. Olyan művet, amelynek számait az egyben és az ezeregyszer ismételt végtelenbe futtatásában kell keresnünk. Így ennek lényege az „1+(n×1)” képletben realizálható. Az elmélkedés pedig a gondolkodás azon utópisztikus vonása, amellyel megpróbálunk összhangot teremteni az emlékezés, az emlékkeltés és a jelenvalóság megfoghatónak ítélt és megfoghatatlannak vélt tényei és jelenségei között.

E bevezető után térjünk rá a hetvenéves Budaházi Tibor jubileumi tárlatára, amely az eddigi életműből válogatva négy nagy tematikai egység köré szerveződött.

Az első korszak művei még Erdélyben születtek, amelyek hívószava, vagy inkább gyűjtőmondata: *A textilfesték ígézetében* volt. Alcímként pedig a *Strukturált lírai absztrakciók, repetitív, szabályozott gesztusok, anyaglenyomatok* hívószavait olvashattuk a művek fölé helyezett táblán. Tudniillik ebben az időszakban a képzőművészeti gimnáziumi végzettséggel rendelkező, és a kolozsvári Képzőművészeti Főiskolára éves rendszerességgel jelentkező eltökélt művészjelölt egy textilgyárban dolgozott, amely helyzetnek nem mellékes termékeként – nagy mennyiségben hozzájutva a textilfestékekhez – hozhatta létre ma is korszerűnek, frissnek, érettnek ható, határozott duktusokban, expresszív színfelületekben, gyors, ismétlődő kézmozdulatokban, talált nyomóformákban gondolkodó papíralapú műveit.

A második nagy tematikai egység munkái jellemző és érthető módon nem az erőszakosan románosító Ceaușescu-diktatúrában, hanem Magyarországon születtek meg. Tudniillik ez a valamikor teljességgel kisebbségi alapon álló nemzet- és kultúraféltő, identitásvédő magatartás és szemlélet a többségi oldalról nézve sem vesztette el önazonosságkereső és önazonosságteremtő mivoltát. E nagy fejezet tartalmi rétegei a *Palimpszeszt archeológia* – /„Privát” történelem/ – *Írásos képek*, valamint az *Imitált kódex-, notesz- és füzetlapok, levéltöredékek, nyomtatott szöveg-kollázs rétegek, betűelemek, geometrikus jelképek, átszellemített plasztikus és transzparens anyagszövetek* szókapcsolatok fő- és alcímeiben fogalmazódtak meg.

Több mint valószínű, hiszen tényszerű életrajzi mozzanatokkal is magyarázható az a zsigeri szeretet (tudniillik

a művész édesapja anno észak-erdélyi tanító volt), amellyel Budaházi a magyar és az egyetemes irodalom, történelem és kultúra felé fordult. Célratorőbben fogalmazva: leginkább a beszédes származási hely, Erdély „historizáló-historiai” szelleme határozta meg rögeszmés érdeklődését a kéziratos kultúrák ritkaságszámba menő, illetve hétköznapi tárgyai iránt. Tehát mint képzőművésznek az írásos képek, a kézzel rótt vagy rajzolt, illetve a nyomtatásban terjesztett könyvritkaságok, a különféle személyes feljegyzéseket tartalmazó kemény- vagy puhaborítás, kockás és/vagy vonalas családi füzetek, a zsinórral átkötött, kopottas iratsomagok, és a megsárgult, összehengergetett cirkalmas oklevelek és okmányok, az ódon kódexlapok, az avittas, faragott faládikákban rétegződő, sűrűsödő privát történelem szépen címkézett borítéktitkai, a szakadozó, feslő, töredező levélpapírokról életre kelthető emlékezt-szilánkok jelentették, és jelentik ma is a kiindulási pontot, a forrásvidékeket, a kutatási, a megvizsgálandó területet.

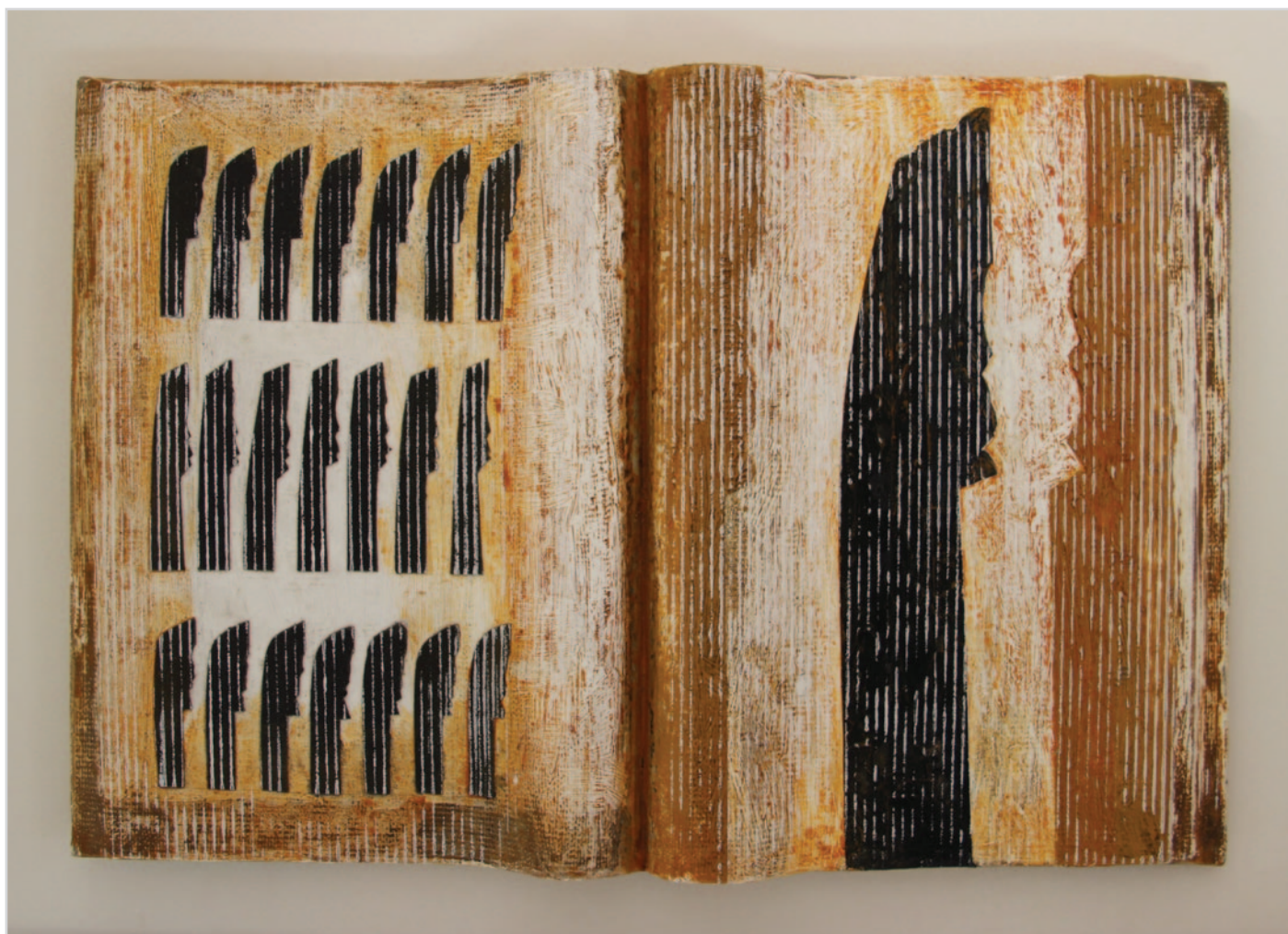
Ez tehát az ő itt és ottja, itt és mostja, itt és mástja, irányelve és építkezése. Előbányászni, felkutatni, létrehozni, kifejezni, közölni valami olyasmit, ami az alkotó

elmében, a fejben mint többszörös emlékréteg, mint képlekeny időképzet már vagy még (!) készen áll a vizualizálható közvetíthetőségre. Előkaparni, kivakarni, ledörzsölni, feltépdetni, felmutatni, feltárni, lepucolni, átvilágítani, összerakni, újraalkotni, hozzáadni, visszaidézni az emlékezetből, a kultúrtörténeti hagyományból azokat az üledékretegeket, amelyeket befedett, eltakart, elhomályosított, szétmarta, szétmállasztott az idő és a feledés.

A roncsolás és a roncsoltság, a töredezettség és a kiegészítés folyamatelmző, történetteremtő és történelem-idéző, posztmodern esztétikája ez? Ahol a múlt levedlett, áttetsző kígyóbőreinek töredékeiből, többszörösen felhasznált „palimpszesztjeiből” épül fel egy olyan világ, amely a „romlás virágaival”, a dolgok állandó és folyamatos entrópiáival emlékeztet bennünket az egykorvolt szépséges és legendás aranykor valamelyikére?

Budaházi Tibor átlelesült és átszellemült szakrális elődeit a középkor névtelen illuminátoraiban és iniciálefestőiben, a kódexmásoló szerzetesekben, profán előképeit pedig többek között a francia újrealizmus azon plakátosaiban fedezhetjük fel, mint például Mimmo Rotella,

Budaházi Tibor,
Szatmárcsekei
könyv,
2017
© Fotó a művész
archívumából

Raymond Hains, Jacques Villeglé, François Dufrêne és Gil J. Wolman, akik igazi plakáttöredékeket, városi üzenetörököket, megszagattott és letépdessett információs üledékretegeket, „verista” falragaszokat gyűjtögettek, s „fejesztettek”, roncsoltak tovább. Majd be is vitték azokat és fonákjaikat műtárgyak gyanánt a neodadaista és újrealista szellemiségű galériákba. Vagy fellelhetjük ennek elképesztően gazdag párhuzamait és rokonlelkű megnyilatkozásait példának okáért M. Novák András festett-ragasztott, kollázsolt képeiben, illetve Frey Krisztián vagy Lakner László gesztus-írásos festményeiben, és egy átszellemültebb, spiritualizáltabb változatát például a román Ion Bitzan újrarajzolt, újrafestett és újraértelmezett középkori „tulajdonjogi dokumentumaiban” is.

De hasonló viszonyítási pontként emlegethetnénk a Marosvásárhelyen élt, 2015-ben elhunyt, kortárs Szabó Zoltán Judóka az emberi agy, a koponya, a Szent Korona, a székely kapu vagy a Kárpát-medence összefogó, befogadó formáira, „leitmotivumaira” épülő, a rajz, a gondolatjegyzetelés, a festés, a kollázs, a montázs és a frottázs technikáját egyszerre használó, töredékmotívumokból leülepedő, összerendeződő, koncepciózus műtárgyait és installációit, amelyek egy modern önazonosság-tudat korszerű képzőművészeti megfogalmazásai is egyben. A példákat sorolhatnánk...

Érdekes művészettörténeti adalék, hogy éppen Romániában, a bukaresti Építészeti Egyetem Kiállítótermében rendezték meg 1980-ban azt a képzőművészeti seregszemlét (*Scrierea* címmel), amely a vizualitás és az írás, pontosabban a szó szoros értelmében veendő írás-kép kortárs jelenségeivel, mint például a kép-kottairás, képvers, gesztus és kalligráfia, konceptuális szövegalkalmazás, valamint az individuális mitológiák jelépítő nyomhagyásainak és nyomteremtéseinek problémáival foglalkozott. Nem véletlen, hogy ennek a demonstrációnak az egyik hasonló szellemiségben alkotó művésze és résztvevője, a szintén Magyarországra telepedő Butak András volt. Budaházi Tibor művészete tehát egy másik szálon ide is köthető.

Alkotónk azonban grafikus-, szobrász- és objekt-művészeti tevékenysége mellett elsősorban festő, sokszor borongós, melankolikus, mély lírai hangulatokkal, szent érzületektől, meditatív átszellemültségektől megszállottan, megáldottan. Festészetében a kontamináció, azaz az összekeverés, a vegyítés, a beszennyezés mozzanata egyszerre jelentkezik a teremtés, az új aspektusok, látványok, arculatok, felületek létrehozásával. A rendezetlenség, a szétszórtság, a bomlás természete az összevarrás, az összeforrasztás, a megóvás, a hozzáadás, a kiegészítés, a helyrehozás, a megőrkítés eszméjével. Az idézés-technika az egyéni meglátással, a kimerülés művészete a feltöltés, a kiemelés artisztikumával, a véletlenszerű rátalálás mozzanata az életre keltő beleélés, az azonosulás vágyával.

Megfigyelhető, hogy a művész ciklusai mindig néhány alaptéma köré csoportosulnak. Ennek szellemében a válogatás az életműből *Budaházi 70* című tárlatnak a másik két tartalmi szegmense a *Szakrális, biblikus hangulatok – Pecsételt képek, jelképszekvenciák objektéken és könyvtárgyakon*, illetve a *„A múlt ráharap a jövőre”* (Bergson) – *„Az Anyag szíve”* (Teilhard de Chardin – jezsuita paleontológus és hittudós) / *Négyszetrács és geometria – Római töredékek – Sűrített textúra- és felületalakítások* hívószavú fejezetek köré rendeződött. Ezek a témák, valamint eszköz-, index-, ikon- és szimbólumrendszerek természetesen egymással is kereszteződnek, variálódnak, és egy kimeríthetetlen, végtelenül gazdag rétegvilágot alkotnak. Ő az a művész, aki szerszámain, technikai leleményeit, anyagain egyetlen cél, a rétegződés elérésének érdekében veti be. Maga a rétegződés viszont a felaprózható, mégis végtelen időnek, a bekövetkezett, az eltelt, a telő, a beteljesülő, a tárgyán dolgozó, az ítélkező időnek, az emberi történelemnek és az isteni igazságnak, az égi és földi, valamint a szent szerelemnek, a mulandóságnak és az örökkévalóságnak a fizikai, az esszenciális és az esztétikai képzetársítása. Ettől a megjelenített kettősségtől, ettől a rafinált dichotómiától olyan szépek, olyan megkapóan szomorúak és hősiesek, olyan hiábavalóan magasztosak, fenségesek és tanulságosak a képei.

Az időfolyamat kitágul, múlt, jelen és jövő találkozik, munkálkodik a művekben, a műveken. Az alkotások leginkább az elvonatkoztatás nyelvén szólalnak meg. Mesélnek magáról Budaházi Tiborról, az ősről, a történelem sodrába került hétköznapi emberi sorsokról. Beszélnek írásjelekben és jelképekben fogalmazott őselemeikről. Kalligrafálnak imádságokról, szimbólumokba csomagolt szentháromságos Istenről. Vallanak az emberi élet leglényegesebb titkairól, a töredezett, esendő mivoltában is megmaradni igyekvő, szenvedő magyar kultúráról, a „Népek Krisztusa, Magyarországról” és Jan Palachról... Mert nála a mű: jelhalmozó emlékmű; a már említett emlékezés, emlékkeltés és elmélkedés „szenthárommassága”.

Szemlélve az alkotó szép, míves és izléses, a formák és materiák által rétegzett, összeszótt szín-, ritmus- és anyag-harmóniákban, érzelmes puhaságokban és fájdalmas nosztalgiaikban bővelkedő vegyes technikás képeit – a gesztusos informel hatásoktól az imamalomszerűen rovátkolt, írott, ragasztott vagy pecsételt szekvenciák megjelenéséig; a jelképi alakzatoktól a szimbolikus szobortárgyakig és az ismétlődő könyvtárgy-tesztelésekig –, az emberben egyre inkább megfogalmazódik az a konkrét érzés és gondolat, miszerint ezek a művek valóban hittel teltek, sőt, a keresztény teológiai rend világába ágyazottan léteznek. Mert egyrészt kétségtelen, hogy a világot átjáró egyetemes megváltottság méhzümmögésének szentlelkes hangulata járja át a Budaházi-alkotásokat. Másrészt itt-ott

konkrét, majd meg átvitt értelmű formai, esetleg szöveges utalásokat is találunk például a Szentháromságra, másutt a keresztre és a keresztféleségekre, a katakombák művészetére vagy a *Biblia pauperum*ok motívumvilágára, a Megváltóra, esetleg az apostolokra, *Szent Mihály Arkangyal mennyei seregére* stb. Budaházi Tibornak lételeme a jelképhasználat, a jelkép-átalakítás és a jelkép-átértelmezés. Ezen keresztül kommunikál az Istennel és embertársaival. Teheti, mert általuk olyan húrokat penget, amelyeknek archetípusai mindnyájunkban ott rejlenek. „Ha feltételezzük, hogy Isten a lélek mélyét érinti és mozgatja, avagy éppenséggel ő a lélek mélye, akkor az archetípusok [szimbólumok] úgyszólván Isten munkaeszközei...” – érvel Dávid Katalin *A szép teológiája* című könyvében Jungot idézve.

Budaházi érzi, sejti, tudja, hogy a szimbólumok újjáélesztésére és újraalkotására elemi szüksége van a világnak. El kell ismerni, hogy nagy lelki, szellemi és intellektuális teljesítmény ez a szépség jegyében! Ezért kontamináció-

kat, összevegyítéseket, összekeveréseket, töredezettségeket és „idézettöredékeket” alkalmazó posztmodernje nem is igazán nevezhető valódi posztmodernnek. Nem, mert nem rombolja le, nem tagadja meg, nem röhögi és gúnyolja ki, és teszi nevetségessé és fölöslegessé a múltat, a hagyományt, a sarkkövekre épített hitbéli és nemzeti identitást. Tehát természetében nem létrontó, nem negatív világot vizionáló. Nem relativizál, nem egalizál, még repetitív motívumaiban sem csupán mellérendel, hanem épít és konstruál. Nem akar mindennap más lenni, másnak látszani. Nem akar folytonosan szerepeket alakítani, és kaméleont játszani. Nem akar epigonná válni, nem akar semmit gátlástalanul eltulajdonítani, mert személyiségének egyedi életszentségét a megváltás részének tekinti, tehát életén, egyéniségén és közösségén-közönségén a megváltás következetes művelését, vagyis a kiteljesedés és a kiteljesítés, az istenkeresés és a beteljesülés művészetét katolikus hitén keresztül gyakorolja. Budaházi tudván tudja, sejtve sejtje, hogy nemcsak a lelkünk legmélyén, de

Budaházi Tibor,
Római töredékek
I–XXV.,
2015–2019
© Fotó a művész
archívumából

kollektív tudatalattinkban, szellemi tevékenységeinkben és szimbólumainkban, sőt adottságainkban, és így személyiségünk egyedi és megismételhetetlen mivoltában is ott lakik az Isten.

Budaházi Tibornál gyakran találunk *Jel* című műveket. Ez nyilvánvalóan tudatos szándék a részéről, hiszen művészeti programjának az egyik leglényegesebb vonása az archetipikus jeleknek-jelképeknek az életre keltése, és életben tartása, azaz mai kontextusokba, összefüggésekbe, kortársi szituációkba helyezése. És amellet, hogy kép- és tárgyformáló művészeti tevékenysége szellemi természetű és kollektív hurokon játszik, alkotásainak hitelét a személyes átéltség mélysége és hőfoka garantálja. Ő a széthullott világ részeit nem szétválasztani, elkülöníteni, elidegeníteni akarja, hanem a jelképek segítségével töredezettségében is összetartani, összekapcsolni, és a megkapó, fájdalmas, érzelmes és okos szépségeken, valamint a körülírható jelentéseken keresztül a létezéshez, a teljességhez kapcsolni. A nihilizmus, a cinizmus, az örökös rúttá tevés és értékrombolás helyett az egységesítés, a visszatalálás eszközeit keresi-kutatja, és részesíti előnyben.

Budaházi Tibor a Római Magyar Akadémia képzőművészeti ösztöndíjasaként az örök város utcáit, tereit faltól falig járva megörökítette annak nem neves, inkább hétköznapi jelüledékeit. Majd római útjáról hazatérve élményeit 2015 és 2019 között *Római töredékek* címmel egy rendkívül igényes és műves, mondhatni utánozhatatlan gyönyörűségű, az anyag-, szín-, motívum- és jelretegződést középpontba állító, esszenciális hautes pâtes („magas tészta” vagy másképp: magasan, vastagon rétegzett maszsa) műsorozatban is feldolgozta. Ez a ciklus minden bizsonnyal Budaházi eddigi tevékenységének esszenciális csúcspontja, amelyben kézzelfogható módon (mintegy a materializációba szöve) megcsillan előttünk Bergson (aki élete végén eljutott az evangéliumok Krisztusához, de az üldözött zsidókkal vállalt szolidaritásból nem vette fel a keresztséget) „idő- emlékezet” – „a múlt ráharap a jövőre” – filozófiája és Teilhard de Chardin „az Anyag szíve” kozmikus eucharisztikus misztikája, keresztény lelkisége. Ebben a rendszerben a lét oka és célja (alfája és ómegája): a szeretet. Isten teremő szeretetenergiája mozgatja a mindenség életlendületét. Budaházi Tibor matériás művésze: a scientia saporosa, a tapasztalások, a megízlelések, tapintások, megérzések lelkisége, a szent szeretet édessége.

„Az Anyag = a Szellem anyaméhe. A Szellem pedig = az Anyag felsőfokú állapota.” Így definiálja a két princí-

pium viszonyát „a mindig nagyobb Krisztus” prófétája, Teilhard de Chardin *Az Anyag szíve* című tanulmányában, de azt is hozzáfűzi: „Anyag és Szellem: egyáltalán nem két külön dolog, hanem két állapota, két arculata ugyanannak az egyetlen kozmikus Szövetnek.” Szent Pál szerint „az átistenítést (divinációt) a teremő Lélek viszi véghez, ha a hívő lelkek kitárulnak a felülről kapott szeretetnek” – írja Szabó Ferenc (1931–2022) jezsuita szerzetes, költő Chardin-nel kapcsolatban. Érzésem szerint Budaházi Tibor is így él, így cselekszik, amikor alkot, amikor matériás képeket hoz létre, irányt és szellemi minőséget szabva a mi érzékelésünknek és értékelésünknek is.

Budaházi Tibor,
Kereszt I.,
1995
© Fotó a művész
archívumából